

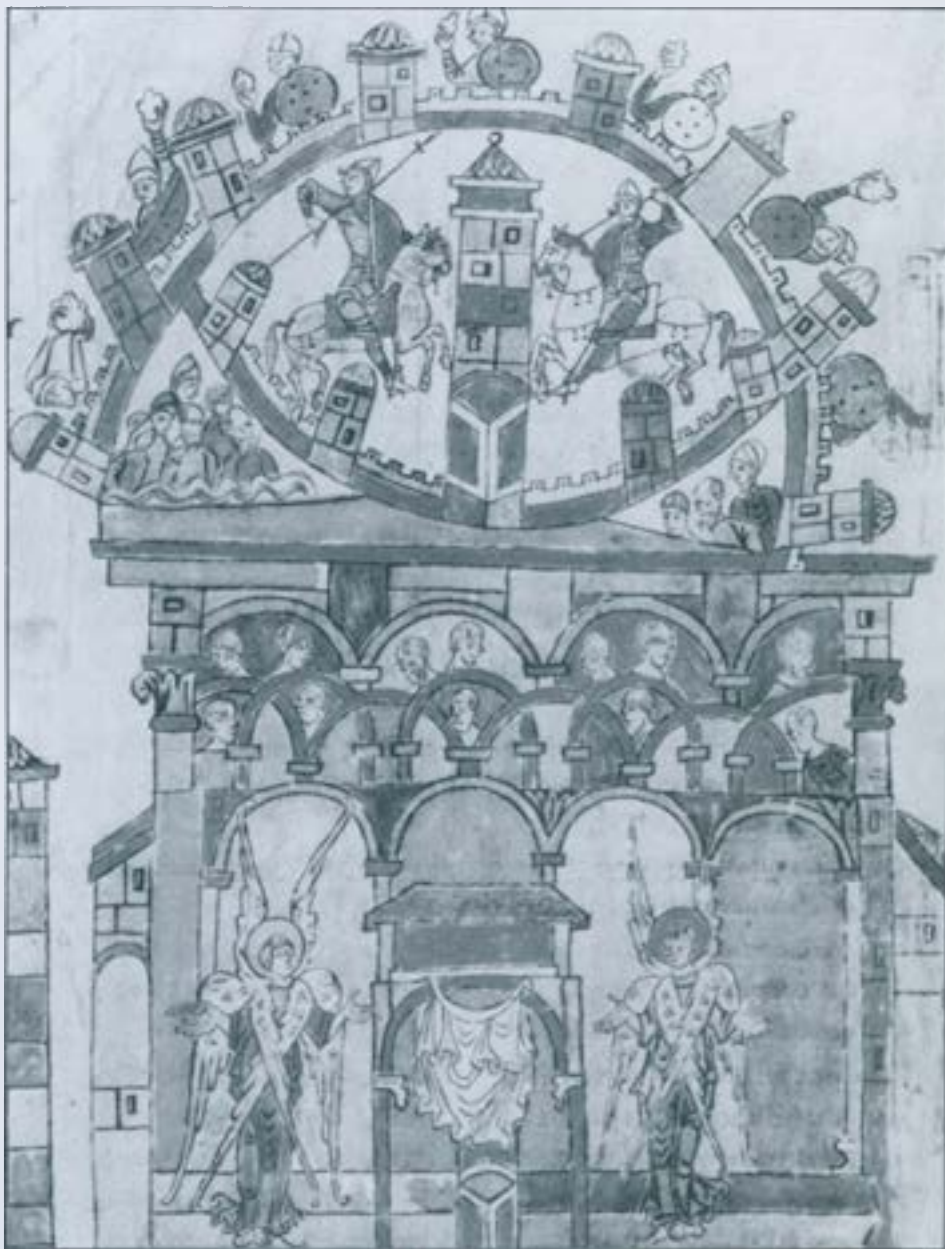
Art Romànic

La biblioteca del Monestir de Ripoll

per Ramon Vall i Rimblas

Tota vegada que aquest número de QUADERN coincideix amb la Festa del Llibre, ens ha semblat adient fer unes referències als llibres i a les biblioteques en els temps romànics, i concretament a la de Ripoll. Després de l'ensulsiada que per a la civilització tardo-romana van representar arreu d'Europa les contínues invasions dels pobles bàrbars primer, dels normands i vikings després i finalment, a tota la costa sud de la Mediterrània i al nostre país, dels àrabs, no quedava pràcticament res de tota l'antiga cultura clàssica, que havia anat pervivint fins aleshores incardinada en la producció literària dels primers Pares de l'Església, constituint l'anomenada, per això, literatura patristica.

El nivell cultural havia arribat tan avall que pràcticament només en els grans monestirs i en les canòniques es trobava gent capacitada per llegir i escriure algun document o manuscrit. L'Església, que tantes suplències ha hagut de prestar durant els seus vint segles d'existència, també en aquests moments culturalment obscuríssims es transformà en guardadora i transmissora de la cultura clàssica. Als monestirs s'hi establiren els "escriptorium" en els quals es copiaven els llibres que després o s'intercanviaven amb altres o es guardaven a la biblioteca del cenobi. Tot i que la producció bàsica dels escriptors monàstics i catedralicis era la preparació de llibres dedicats al culte (biblies, homiliaris, tractats teològics, llibres litúrgics pel servei de l'altar, etc.) també es cobrien tots els altres camps culturals. La necessitat de determinar correctament la data de la Pasqua feia necessari, per una part, posseir uns certs coneixements d'astronomia, i per altra, de les matemàtiques precises per fer els càlculs. Era també necessari, per tal d'assegurar una correcta execució dels cants sagrats, el coneixement de la música; i ben aviat, tot i que correntment els cants es feien de cor, es despertà l'interès en poder-los transcriure gràficament, sorgint la transcripció musical. Però no solament s'interessaven els monestirs en aquestes matèries i en d'altres anàlogues que podríem considerar

Bíblia dita de Sant Pere de Rodas, escrita a Ripoll.

"funcionals", com la medicina per exemple, sinó que també recollien les obres literàries dels escriptors clàssics, les quals quasibé únicament gràcies a aquest fet han pogut arribar fins a nosaltres.

Amb tot, els llibres eren escassos i molt onerosos. El paper no es coneixia i tenia de recórrer's a les pells de bè ado-

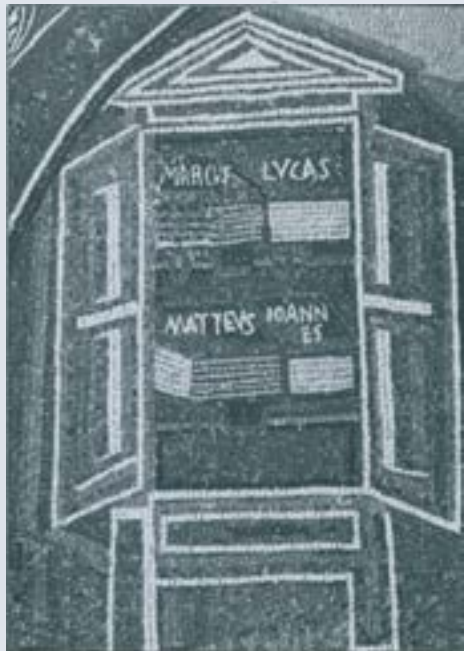
bades, els "pergamins", caríssimes d'obtenir, com és de preveure. I totes les obres tenien d'escriure's lògicament a mà, feina laboriosa i tan cansada pels copistes que no ens ha d'estranyar que un d'ells a l'acabar el llibre hi escrivís "la destra de l'escrivent- resta ara lliure de cansament".

En la majoria de llocs, com que no hi

Biblia d'ira de Sant Pere de Rodas, escrita a Ripoll.

havia gaires llibres a guardar, es feien servir uns armaris, ja sigui en forma de moble, ja empotrats dintre de les parets (a vegades, en aquest cas, col.locats a una altura considerable, de manera que calia una escala per abastar-los, assegurant així la integritat dels còdexs que s'hi guardaven). Un d'aquests mo-

Ràvena. Mausoleu de Gala Plàcidia. Armari per guardar llibres.

bles, destinat a guardar els Evangelis, es veu en el mosaics del mausoleu de Gala Plàcidia, a Ràvena, de l'any 424. I a l'església de Porqueres hi ha un petit armari mural que ben segur havia servit d'arxiu i de biblioteca.

Als centres monàstics hi havia, però, biblioteques més importants. Una de les millors proveïdes d'Europa era la del monestir de Ripoll. Començà, com totes, amb ben poc elements: així consta que quan l'any 890 es consagrà l'església parroquial de Sant Pere annexa al monestir, els monjos només pogueren dotar-la "secundum possibilitatem nostram", és a dir, d'acord amb les seves possibilitats, amb quatre llibres de culte. Quasi un segle després, l'any 979, la

El Sol i la Lluna. Codex de la Biblioteca Vaticana, procedent de Ripoll.

biblioteca del monestir, s'havia incrementat i ja tenia quelcom més de 65 llibres.

La vitalitat de l'escriptori ripollès durant aquesta època es fa patent en el fet de que el bisbe Gotmar de Girona, que havia estat monjo de Ripoll, escriu una crònica dels reis francs, desde Clodoveu fins a Lluís d'Ultramar (el que aleshores regnava) i la regala l'any 939 o el 940 a al-Hakam, fill del califa Abd al-Rahman III, al que després succeiria en el tron.

Una altra mostra molt més coneguda i notable és el fet de l'estada a Ripoll en els anys 967 al 970 del monjo Gerbert (que després fou papa amb el nom de

Silvestre II) per aprendre-hi les disciplines que al seu país d'origen (Reims) no es professaven. Catorze anys després de la seva estada a Ripoll, el 984, quan encara no era papa, escriu una carta al bisbe de Girona Miró Bonfill, demanant-li que proporcioni al bisbe de Reims Adalberó l'obra de l'erudit hispà Joseph "De multiplicatione et divisione numerorum" per la que ell estava molt interessat.

La biblioteca de Ripoll cresqué encara més quan l'abaciat d'Oliba. En un inventari fet l'any 1047 (un després de la seva mort) hi figuren 240 manuscrits; ultra els de caire religiós i escolar, hi ha entre ells una gran quantitat de llibres que constituïen la base del saber d'aleshores, és a dir del *trivium* (gramàtica, retòrica i dialèctica) i del *quadrivium* (artimètica, música, geometria i astronomia). Així hi trobem obres de Virgili, Horaci, Boeci, Terenci, Juvenal, Ciceró, entre les literàries; de Juli Cèsar, Flavi Josep, Aimon de Fleury i Casiodor, de temes històrics; les Etimologies de sant Isidor, un diccionari llatí-grec, obres de música, aritmètica i dret, etc.; en tal grau que feien que la biblioteca de Ripoll, com ben poques més se'n podien trobar a Europa, pogués satisfer els desigs de l'erudit més exigent del seu temps. ■

Obra poètica d'Horaci. Arxiu Capítular de Tortosa.